

BÖLÜM 34

BOŞ ZAMAN SIKILMA ALGISI İLE ŞİDDET EĞİLİMİ ARASINDA İNTERNET BAĞIMLILIĞININ RÖLÜ (ORTA VE GEÇ ADÖLASAN DÖNEMDEKİ ÖĞRENCİLER ÖRNEĞİ)

Şeniz KARAGÖZ¹
Halime DİNÇ²

GİRİŞ

Boş zaman kavramı, duygu ve düşüncelere hoşnutluk veren, bireyler tarafından ihtiyaç ve istek duyulan zamanı açıklamaktadır (Freysinger, 1995; Kelly & Kelly 1994). Aynı zamanda boş zaman kavramı özgürlük olarak ifade edilmiştir (Samdahl, 1991). Günümüzde boş zamanların etkin ve verimli olarak değerlendirilmesi teknolojik araçların kullanımının artmasıyla beraber özellikle ebeveynler için önemli hale gelmiştir. Ebeveynler kendilerinin ve çocuklarının daha çok aktif etkinliklerde bulunmasını isterken çocuklar boş zamanlarının çoğunu televizyon, bilgisayar, telefon vb. teknolojik araçlar karşısında geçirecek pasif etkinlikleri tercih ettikleri görülmüştür (Boyd & Ellison, 2007). Boş zamanlarının değerlendirmesinde aktivitelerinin çeşitliliğinin yüksek olması ile birlikte bireyleri aktif katılıma yönlendirmek, pasif etkinliklerin ulaşılabilirliğinin gölgesi altında kalmaktadır.

Boş zaman etkinlikleri aktif ve pasif katılım şeklinde gerçekleşir. Teknolojinin gelişmesiyle ve teknolojik aletlerin kullanımının artmasıyla internet kullanımı en yaygın pasif etkinlik olarak değerlendirilmektedir. İnternet kullanımı, kişilerin birçok bilgiye hızlı ulaşmalarına ve evrensel iletişime kısa sürede ulaşmalarını sağlayan günümüzde çok önemli bir etkileşim aracı haline

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, senizkaragoz@gmail.com

² Arş. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, halimedinc@yandex.com

gelmiştir. Son yıllarda internet kullanımı çok hızlı bir şekilde artmıştır. İnternet kullanımının en yaygın olarak, ergenlik döneminde yaşandığı belirtilmiştir (Gökçearslan & Günbatar, 2012). Ergenlik dönemi, çocuklar ve ebeveynler için özel ve kritik bir evredir. Ergenlerin yaşamakta veya yaşamış oldukları kimlik karmaşası, duygusal yoksunluk, meslek kaygısı, sınav kaygısı gibi kritik dönemlerde olmaları bir takım sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu dönemde ergenler için internet kullanımı günlük hayatlarında önemli bir yer almaktadır (Gökçearslan & Günbatar, 2012). Bu gibi durumlar ergenlerin internette geçirdikleri zamanı arttırmakta ve internet bağımlılığını tetiklemektedir. Ergenlerin internette elde ettiği faydalı bilgilere rağmen, internetin ergenlerin günlük yaşam fonksiyonu, aile ilişkileri ve duygusal istikrar üzerindeki olumsuz etkileri “İnternet bağımlılığı”, “Sorunlu internet kullanımı” veya “Patolojik internet kullanımı” gibi terimler olarak değerlendirilmiştir (Moreau & ark., 2015; Anderson, Steen, & Stavropoulos, 2017).

İnternet bağımlılarının karşılaştığı önemli sorunlardan biri, farklı boş zaman aktivitelerine doğru zaman ayıramamadan kaynaklanabilecek zaman yönetimi sorunlarıdır (Li & ark., 2022; Lin, Lin & Wu, 2009). İnternetin ve bilgisayar oyunlarının çok fazla kullanılmasının, ödül şeklinde değerlendirilmesi ve bunun sonucunda oluşan olumsuz duyguları kaygı, sıkıntı ve düş kırıklığının ortadan kaldıracak bir yöntem olarak görülmesi internet kullanımına yönelimi artırmaktadır (Gökçearslan & Günbatar, 2012). İnternet bağımlılığının en kapsamlı ifadesi internette gereğinden fazla kullanma, bırakamama, vazgeçememe gibi davranışsal problem olarak tanımlanabilir. Ergenlik döneminde yaşanan sorunlara neden olan etkenlerin bazılarının şiddet eğilimine neden olduğu düşünülmektedir (Butchart & ark., 2015). Şiddet olaylarının ülkemizde gençler arasında giderek arttığı bilinmektedir (Türkiye Araştırma Komisyonu, 2007). Şiddet eğilimi davranışların varlığı ve ortaya çıkma nedenlerine ilişkin pek çok faktörden bahsedilmektedir. Bu faktörlerden bazıları sosyal medya yoluyla veya dijital medya yoluyla ergenlere sunulan şiddet içerikli yayınlar olabildiği ifade edilmektedir (Butchart & ark., 2015).

Son yıllarda internet üzerinde şiddet içerikli çok sayıda web sitesi bulunmaktadır. Bu web sitelerine erişim almak çok kolaydır. İnternette kullanımında farkına varmadan çok fazla şiddet içerikli mesajlar verilmekte ve bu durum şiddetle ilgili duygu ve düşünceleri değiştirebilmektedir. Ergenlerin içinde bulunduğu dönemin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda boş zamanlarında sıkılan ve zamanını iyi yönetemeyen ergenlerin internet bağımlılığı-

nın (problemlili internet kullanımlarının) şiddet eğilimine etkisini araştıran çalışmalara rastlanmamıştır. Bu araştırmanın amacı: boş zaman sıkılma algısı kavramının teorik ve ampirik kanıtlarını genişletmekte ve boş zaman sıkılma algısının ilgili değişkenler ile ilişkisi doğrultusunda bireyler üzerindeki rolünün anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Boş Zaman Sıkılma ve İnternet Kullanımı

Günümüzde boş zaman kavramının önemi giderek artmıştır ve boş zaman, günlük yaşamın önemli bir parçası olmuştur. Boş zaman iyi değerlendirilip yönetilirse bireylerin ve toplulukların sağlığı, esenliği ve yaşam kalitesinde önemli olduğu ifade edilmiştir (Gulam, 2016). Koreli adölesanlarla Yapılan bir araştırmada, boş zaman kısıtlamalarının internet oyunlarına katılımlarında önemli bir belirleyicisi olduğunu göstermiştir. Adölesanlar, boş zamanlarını yönetip gerçek hayatta farklı boş zaman aktivitelerinden memnun kalırlarsa internette çok fazla zaman harcamalarına gerek kalmayabilir. Fakat boş zaman aktivitelerinden sıkılırlar ve tatmin olmazlarsa, interneti boş zaman harcamanın alternatif bir yolu olarak görebilirler sonucuna ulaşılmıştır (Lin, Lin & Wu, 2009). Boş zamanların iyi yönetilememesi ve adölesanların doğru yönlendirilmemesinden kaynaklı olarak adölesanlar da boş zaman sıkılma algısı oluşmaktadır. Sıkılma, “bir etkinlik durumunda amacın yitirilmesine ilişkin, doyumsuzluk, sinirlilik, huzursuzluk, stres ve sıkışıklık hissinin eşlik ettiği bir kaygı durumu” olarak tanımlanmaktadır (Wegner & ark., 2006). Boş zamanlardaki sıkılma durumu, bireylerin boş zaman deneyimlerinden yeterince verim almamaları, seçtikleri boş zaman etkinliklerinde ihtiyaçlarının karşılanmaması, boş zaman faaliyetlerine katılımı beceri eksikliği yaşaması ve etkinlikleri çok kolay bulmaları durumunda ortaya çıkar (Biolcati, Mancini & Trombini, 2018).

Literatüre göre, boş zaman sıkıntısını önleyen veya azaltan daha fazla boş zaman etkinlik seçeneği, daha çok boş zaman, boş zaman etkinliği için daha yüksek farkındalık, boş zaman için etik değerler, etkinliklerin daha az kuralları olması, daha yüksek düzeyde öz motivasyon (Barnett, 2005) gibi altı psikolojik faktör vardır. Boş zamanda sıkılma algısının önemini vurgulayan çalışmalardan biri, Abu Dabi’de ergenlerle yapılan bir araştırmada sigara, alkol kullanımı ve madde kullanımının başlaması ve artmasında boş zaman sıkıntısının önemli bir faktör olduğu ifade edilmiştir (Alhyas & ark., 2015). Bir başka çalışmada, İtalyan ergenlerden oluşan geniş bir örneklemden elde edilen veriler (n = 478, yaşları 14 ile 19 arasında, Ort. =16.31, SD= 1.47), az sıkılan ve çok

sıkılan ergenler arasında önemli farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Boş zamanlarında sıkıntı eğilimi yüksek olan kız ve erkek ergenlerin, teknolojiyi daha fazla kullandıkları, hobi ve spor gibi aktivitelerle daha az uğraştıkları, daha sık sert alkol tükettikleri ve sıkılmayan ergenlere göre internet bağımlılığı riski daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir (Biolcati, Mancini & Trombini, 2018). Tayvan'da ergenler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre de, boş zaman sıkıntısıyla birlikte internet kullanımına dahil olmak internet bağımlılığı olasılığını artırdığını, aile ile geçirilen boş zamanların ve açık hava etkinliklerinin internet bağımlılığı olasılığını azalttığı ifade edilmiştir (Lin, Lin & Wu, 2009).

Yukarıda bahsedilen literatür incelendiğinde; internet bağımlılığının adölesanlar arasında evrensel bir sorun olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre (Lin, Lin & Wu, 2009; Alhyas & ark., 2015; Biolcati, Mancini, & Trombini, 2018) internet kullanımının en fazla ergenlik döneminde olduğu ifade edildiğinden, adölesan dönemdeki öğrencilerin boş zamanlarını etkin kullanamamaları durumunda internet bağımlılığı açısından potansiyel bir risk grubu olduğu ileri sürülebilir (Namyun, 2021).

Hipotez 1: Orta ve geç adölesan dönemdeki öğrencilerin boş zaman sıkılma algılarının internet bağımlılığı üzerinde etkisi vardır.

İNTERNET KULLANIMI VE ŞİDDET EĞİLİMİ

Türkiye'de internet bağımlılığı son 20 yıldır araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bu konuyla ilgili araştırmalar. Yapılan çalışmalarda internet bağımlılığının akademik, ailesel, psikolojik, sosyal ve davranışsal pek çok sorunla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Gökçearslan & Günbatar, 2012; Cash & ark., 2012; Marín, Crespo, & Carmona, 2018). İnternet, önceki medyalardan farklı özellikleri ile dünyanın en yaygın erişilebilir medyalarından biri olmuştur. Teknolojik ve dijital gelişmelerle birlikte ergenlerde en popüler boş zaman etkinliğinin internet ve bilgisayar kullanımı olduğu bilinmekte ve bilgisayarda geçirilen zamanın büyük çoğunluğunun bilgisayar oyunlarından oluştuğu belirtilmiştir (Durdu, Tüfekçi & Çağiltay, 2005).

Dünyada ve Türkiye'de ergenler için güncelliğini koruyan bir diğer önemli konu da şiddet davranışıdır. Şiddet, büyüme ve olgunlaşma dönemi olan ergenlik döneminde görülmekte ve bu dönemde madde kullanımı, suçluluk, cinsellik ve buna bağlı antisosyal özellikler gibi duygusal ve davranışsal sorunların en riskli davranışlar olduğu bildirilmektedir. Bu dönem daha çok duygusal ve

fiziksel şiddete eğilimle ilişkilendirilen bir dönem olarak kabul edilmektedir (Çelik, Gençoğlu & Kumcağız, 2016). İnternet kullanımı ergenleri olumsuz etkileyebilecek şiddet unsurları içerebileceği ve bu konuda kapsamlı araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

İspanyol adölesan öğrencilerle yapılan bir araştırmada internet bağımlılığı olanların internet bağımlılığı olmayan adölesan öğrencilere göre akademik başarılarının düştüğü yalnızlık ve öfke gibi duygularının arttığı bildirilmiştir (Marin, Crespo, & Carmona, 2018). Bu tür duygu ve davranışlar bireylerin şiddete eğilimini arttırabilmektedir. Saldırganlığı içeren şiddet; öfke, korku ve hoşgörüsüzlüğü içermektedir (Cash & ark., 2012). İnternet bağımlılığı gibi şiddet de ergenlik döneminde önemli bir sorundur ve ergenlerin şiddet eğilimlerinin olduğu bildirilmektedir (Marin, Crespo, & Carmona, 2018). Son günlerde internet üzerinde şiddet unsurunu içeren sayısız web sitesi bulunmaktadır ve bu sitelere ulaşmak çok kolaydır. İnternette farkında olmadan her türlü şiddet unsuruyla karşılaşılabilen ve bu durum şiddet ile ilgili algıları değiştirebilmektedir. Şiddete eğilim açısından 15-17 yaş grubunun risk altında olduğu ve Türkiye'de en yüksek şiddetin 15-16 yaş grubunda görüldüğü bildirilmektedir (Evli & ark., 2022). Ergenlerde internet bağımlılığı ile şiddet eğilimi arasındaki ilişki bilinmekle birlikte şiddet eğilimine aracı olan faktörlere değinilmemiştir ve sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır (Shen & ark., 2020). Ayrıca internet bağımlılığının şiddet eğilimine etkisi net olmamakla birlikte hala tartışılmaktadır. Bu çalışmadaki hipotezlerimizden biriside, adölesanlarda internet bağımlılığının şiddet eğilimine etkisinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Hipotez 2: Orta ve geç adölesan dönemdeki öğrencilerin internet bağımlılığının şiddet eğilimi üzerinde etkisi vardır.

Hipotez 3: Orta ve geç adölesan dönemdeki Öğrencilerin boş zaman sıklıkma algıları ile şiddet eğilimleri arasında internet bağımlılığının etkisi vardır.

YÖNTEM

Araştırmanın Örnekleme ve Veri Toplama Tekniği

Araştırmanın örnekleme Afyonkarahisar ilinde 01 mart -31 mayıs 2022 tarihleri arasında lisede öğrenim gören adölesanlar oluşturmuştur. Veriler toplanmadan önce gerekli izinler alınmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 256 adölesan öğrenci gönüllü katılım ilkesine göre araştırmaya dahil edilmiş-

tir. Veriler araştırmacılar ve anketörler yardımıyla yüz yüze toplanmıştır. Anketörlere veri toplama aşaması hakkında eğitim verilmiş ve uygulama yaptırılmıştır.

Ölçme Araçları

Veriler anket formu üzerinden toplanmıştır. Anket formu dört bölümden oluşmuştur. İlk bölümde Serbest Zaman Sıkılma Algısı Ölçeği, ikinci bölümde İnternet Bağımlılığı Ölçeği, üçüncü bölümde şiddet Eğilimi Ölçeği, dördüncü ve son bölümde ise adölesan öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemeyi amaçlayan ifadelere yer verilmiştir.

Serbest Zamanda Sıkılma Algısı Ölçeği (SZSAÖ):1990 yılında Iso-Ahola & Weissinger tarafından geliştirilen ve Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Kara, Gürbüz & Öncü (2014) tarafından yapılan Serbest Zaman Sıkılma Algısı ölçeği kullanılmıştır. 10 madde ve iki alt boyuttan oluşan ölçeğin iç tutarlılık katsayıları Sıkılma alt boyutu için .72, Doyumsuzluk alt boyutu için ise .72 olduğunu tespit etmişlerdir. 1, 2, 6, 7, 10 numaralı maddeler sıkılma alt boyutunu, 3, 4, 5, 8, 9 numaralı maddeler ise doyumsuzluk alt boyutunu temsil etmektedir. Bu çalışma için yapılan AFA analizi sonucu 1,5 ve 6. maddeler ölçekten çıkarılmıştır ve tespit edilen Cronbach's Alpha değerleri bulgular bölümünde yer verilmiştir. Tablo 2 'de yer alan ölçeğe ilişkin madde numaralandırılması Kara, Gürbüz & Öncü (2014) tarafından yapılan çalışmaya bağlı kalarak değiştirilmeden verilmiştir.

İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBO): Hahn & Jerusalem (2001) tarafından geliştirilmiş ve şahin & Korkmaz (2011) tarafından Türkçe adaptasyonu yapılmıştır. İnternet Bağımlılığı Ölçeği toplamda 19 maddeden ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlardan ilki "Kontrol Kaybı" (KK), ikincisi "Daha Fazla Online Kalma İsteği" (DFOKİ) ve üçüncüsü ise "Sosyal İlişkilerde Olumsuzluk" (SİO) olarak adlandırılmıştır. "1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 numaralı maddeler KK, 8, 9, 10 numaralı maddeler DFOKİ ve 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 ve 19 numaralı maddeler ise SİO alt boyutunu ifade etmektedir. şahin ve Korkmaz (2011) tarafından yapılan Türkçe adaptasyonu yapılan ölçüm aracının Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.85 olarak açıklanmıştır. Alt boyutlar için tespit edilmiş Cronbach's Alpha değerleri ise sırasıyla 0.90, 0.88 ve 0.92 olduğu ifade

edilmiştir. Bu çalışma için yapılan AFA analizi sonucu 5,7, 11 ve 16. maddeler ölçekten çıkarılmıştır ve tespit edilen Cronbach's Alpha değerleri bulgular bölümünde yer verilmiştir. Tablo 3 'te yer alan ölçeğe ilişkin madde numaralandırılması Şahin & Korkmaz (2011) tarafından yapılan çalışmaya bağlı kalarak değiştirilmeden verilmiştir.

Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ); Haskan & Yıldırım (2012) tarafından Ergenlere yönelik geliştirilen ölçekte 1 tanesi tersine çevrilmiş (reverse) olmak üzere toplam 20 madde bulunmaktadır. ŞİÖ, dört faktör içermektedir. Birinci faktör "Şiddet Duygusu" (ŞD) , ikinci faktör, "Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet", (BTAŞ), üçüncü faktör, "Başkalarına Zarar Verme Düşüncesi", (BZVD) ve dördüncü faktör, "Başkalarına Şiddet Uygulama" (BŞU) şeklinde belirlenmiştir. Haskan & Yıldırım (2012) tarafından yapılan çalışmada ŞEÖ'nün Cronbach's Alpha katsayısı 0,870 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için yapılan AFA analizi sonucu 10,12 ve 15. maddeler ölçekten çıkarılmıştır ve tespit edilen Cronbach's Alpha değerleri bulgular bölümünde yer verilmiştir. Tablo 4 'te yer alan ölçeğe ilişkin madde numaralandırılması Haskan & Yıldırım (2012) tarafından yapılan çalışmaya bağlı kalarak değiştirilmeden verilmiştir.

Veri Analizi

Farklı yapılar arasındaki nedensellik ilişkilerine keşfetmeyi amaçlayan bu araştırmada Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılmıştır. Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM), istatistiksel bir modelleme tekniği olup ölçülen ve ölçülemeyen değişkenler arasındaki sebep-sonuç ilişkisini ortaya koyar. (Şehribanoğlu, 2005). Elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek amacıyla tüm ifadelerin Skewness(Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerlerine bakılmıştır. Elde edilen değerler $[(-1,5) \text{ ve } (1,5)]$ arasında olduğu için verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir (Şencan, 2005). Çalışmada KMO değeri ŞEÖ için 0,878, IBÖ için 0,878 ve SZSAÖ için ise 0,619 olarak hesaplanmıştır. KMO değerinin faktör analizinde 1'e yakın olması çalışmadaki örneklem büyüklüğünün faktör analizi için uygun olduğunu desteklemektedir. Barlett's değeri ise anlamlı bulunmuştur ($p < 0,01$). Yapı geçerliği için uyum indeksleri ve Güvenirlik için ise Cronbach's Alpha (α) katsayısı hesaplanmıştır.

Tablo 1. Örneklem grubuna ait demografik özellikler

Değişken	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	144	56,3
	Erkek	112	43,8
Yaş	14	48	18,8
	15	89	34,8
	16	66	25,8
	17	53	20,7
Sınıf	9	86	33,6
	10	95	37,1
	11	75	29,3
Algılanan gelir	Kötü	0	0
	Orta	134	52,3
	İyi	122	47,7

Araştırmaya katılan öğrencilere ilişkin demografik özellikler incelendiğinde; araştırma grubunun %56,3'ünün (144) kadın öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Yaş değişkeni incelendiğinde ise % 34,8' inin (89) 15 yaşında olduğu, sınıf değişkeni için %37,1'inin (95) 10. sınıf öğrencisi olduğu ve algılanan gelir durumu değişkenine göre ise %52,3'ünün (134) orta gelir seviyesine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2 Boş Zaman Algısı Ölçeği AFA Sonuçları ve Cronbach's α Değerleri

Faktörler/Maddeler	Faktör Yüklü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	α
SIKILMA		1,940	27,713	0,620
MADDE 2	0,798			
MADDE 7	0,742			
MADDE 10	0,593			
MADDE 1	0,591			
DOYUMSUZLUK		1,713	24,464	0,59
MADDE 8	0,778			
MADDE 9	0,748			
MADDE 4	0,662			

Tablo 2 incelendiğinde Boş Zaman Sıkılma Algısı Ölçeği toplamda 2 alt boyutta görülmektedir. Sıkılma alt boyutu 4 madde ve Doyumsuzluk alt boyutu 3 madde ile açıklanabilmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonrasında bu 2 faktör toplam varyansın % 52,177' sini açıklamaktadır. Faktörler içerisindeki yükleri bakımından sıkılma için 0,798'lik yük ile madde 2 değişkeni ve doyum için 0,778'lik yük ile madde 8 değişkenlerinin en etkili değişkenler olduğu görülmektedir. Ölçeğe ait bu 2 boyutun tamamı için Cronbach's Alpha değeri ise 0,534 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3 İnternet Bağımlılığı Ölçeği AFA Sonuçları ve Cronbach's α Değerleri

Faktörler/Maddeler	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	α
SİO				
MADDE 17	0,759	6,222	38,885	0,728
MADDE 15	0,746			
MADDE 13	0,725			
MADDE 12	0,720			
MADDE 18	0,676			
MADDE 14	0,621			
MADDE 19	0,545			
DFOKİ				
MADDE 8	0,735	1,887	11,796	0,805
MADDE 9	0,702			
MADDE 10	0,696			
MADDE 6	0,691			
KK				
MADDE 1	0,803	1,214	7,587	0,800
MADDE 2	0,772			
MADDE 3	0,750			
MADDE 4	0,566			

KK: kontrol kaybı, DFOKİ: daha fazla online kalma isteği, SİO: sosyal ilişkilerde olumsuzluk

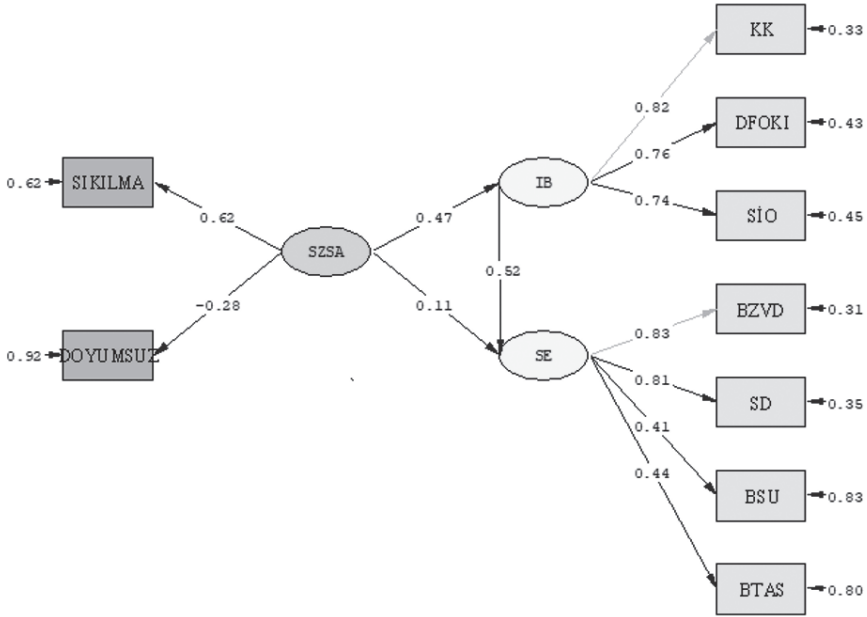
Tablo 3 incelendiğinde İnternet Bağımlılığı Ölçeği toplamda 3 alt boyutta görülmektedir. SİO alt boyutu 7 madde, DFOKİ alt boyutu 4 ve KK alt boyutu 4 madde ile açıklanabilmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonrasında bu 3 faktör toplam varyansın % 58,268' ini açıklamaktadır. Faktörler içerisindeki yükleri bakımından SİO için 0,759'luk yük ile madde 17 değişkeni, DFOKİ için 0,735'lik yük ile madde 8 ve KK için 0,803'lük yük ile madde 1 değişkenlerinin en etkili değişkenler olduğu görülmektedir. Ölçeğe ait bu 3 alt boyutun tamamı için Cronbach's Alpha değeri ise 0,895 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4 Şiddet Eğilimi Ölçeği AFA Sonuçları ve Cronbach's α Değerleri

Faktörler/Maddeler	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	α
BZVD				
MADDE 4	0,747	6,610	34,790	0,847
MADDE 2	0,710			
MADDE 1	0,709			
MADDE 20	0,658			
MADDE 16	0,582			
MADDE 14	0,574			
MADDE 6	0,563			
ŞD				
MADDE 17	0,720	1,499	7,888	0,810
MADDE 8	0,719			
MADDE 5	0,690			
MADDE 19	0,539			
MADDE 13	0,525			
BŞU				
MADDE 11	0,825	1,371	7,217	0,513
MADDE 18	0,592			
BTAŞ				
MADDE 3	0,753	1,152	6,063	0,581
MADDE 7	0,737			
MADDE 9	0,591			

BZVD; başkalarına zarar verme düşüncesi, ŞD; şiddet duygusu, BŞU; başkalarına şiddet uygulama, BTAŞ; bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet

Tablo 4 incelendiğinde Şiddet Eğilimi Ölçeği toplamda 4 alt boyutta görülmektedir. BZVD alt boyutu 7 madde, ŞD alt boyutu 5, BŞU alt boyutu 2 ve BTAŞ alt boyutu alt boyutu 3 madde ile açıklanabilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonrasında bu 4 faktör toplam varyansın % 55,958' ini açıklamaktadır. Faktörler içerisindeki yükleri bakımından BZVD alt boyutu için 0,747'lik yük ile madde 4 değişkeni, ŞD için 0,720'lik yük ile madde 17, BŞU alt boyutu için 0,825'lik yük ile madde 11 ve BTAŞ için 0,753'lük yük ile madde 3 değişkenlerinin en etkili değişkenler olduğu görülmektedir. Ölçeğe ait bu 4 alt boyutun tamamı için Cronbach's Alpha değeri ise 0,862 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 1. SZSA' nın IB ve SE Arasındaki Düzenleyici Etkisine İlişkin YEM Sonucu

Şekil'de Adölesan dönemindeki öğrenciler için IB'nin SZSA ile SE arasındaki düzenleyici etkisine ilişkin YEM yer almaktadır. Adölesan dönemdeki öğrencilerin SZSA' larındaki 1 birimlik artış IB üzerinde 0,47'lik artışa sebep olmakta ve bu durum ile beraber, IB' da görülebilecek 1 birimlik artışın ise 0,52'lik artış gösterdiği görülmektedir. Tablo 4'te görüldüğü üzere SZSA ile IB arasındaki ilişki ile IB ve SE arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ek olarak SZSA ile SE arasındaki ilişki ise istatistiksel olarak anlamlı

bulunmamıştır. Elde edilen bulgular neticesinde IB nin SZSA ile SE arasında anlamlı bir düzenleyici etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Ayrıca Şekil’de verilen YEM’nin istatistiksel olarak anlamlılığının belirlenmesi için Tablo 6’de verilen değerler de incelendiğinde tüm kriterlere göre modelin uygun bir model olduğu söylenebilir. Ayrıca $\chi^2 (24) = 39,64$; $\chi^2/sd = 1,651 < 3$ değeri de uygun bir model olduğunun bir diğer göstergesidir.

Tablo 5 SZSA ve ŞE Arasında IB ‘nın Düzenleyici Etkisine İlişkin Kurulan Modelde ait Standartlaştırılmış Parametre Tahminleri, t İstatistikleri ve Hipotezler

Hipotezler	Yollar	Standartlaştırılmış Parametre Tahminleri	t istatistiği	Sonuç
H1	(SZSA)→(IB)	0.47	3,23	Doğrulandı
H2	(IB)→(SE)	0.52	4,91	Doğrulandı
H3	(SZSA)→(SE)	0.11	0,84	Doğrulanmadı

SZSA: serbest zaman sıklık algısı, IB:internet bağımlılığı, SE: şiddet eğilimi

Tablo 6 Kurulan YEM Modeli İçin Uyum Kriterlerine ait Değerler

Uyum Kriterleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırma Modeli
RMSEA	$0 < RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.051
NFI	$0.95 < NFI \leq 1$	$0.90 < NFI \leq 0.95$	0.95
NNFI	$0.97 < NNFI \leq 1$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	0.97
CFI	$0.97 < CFI \leq 1$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.98
SRMR	$0 < SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.042
GFI	$0.95 < GFI \leq 1$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.97
AGFI	$0.90 < AGFI \leq 1$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.94

(RMSEA: Root Mean SquareError of Approximation, NFI: Normed Fit Index, NNFI: Non-Normed Fit Index, CFI: Comparative Fit Index, SRMR: Standardized Root Mean Square Residual, GFI: Goodness of Fit Index, AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index) (Kaynak: Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003).

TARTIŞMA

Bu araştırma internet bağımlılığının boş zaman sıklık algısı ile şiddet eğilimi arasındaki düzenleyici etkisini araştırmak amacıyla kuramsal olarak geliştirilen ve test edilen model incelenmiştir. Literatür incelendiğinde İnternet bağımlılığı ile şiddet eğilimi ve boş zaman sıklık algısı ve internet bağımlılığı

arasındaki ilişkilerin ortaya koyulduğu görülmektedir. Ancak internet bağımlılığının boş zaman sıkılma algısı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla mevcut çalışmanın sonuçları şiddet eğilimin etkileyicileri ile ilgili yeni teorik yaklaşımlar sağlamak birlikte boş zaman sıkılma ile ilgili kavramın genişletilmesine ve bireyler üzerindeki rolünün anlaşılmasına katkı sağlayacak niteliktedir.

Modele ilişkin sonuçlar incelendiğinde ilk olarak boş zaman sıkılma algısının internet bağımlılığını artmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum adölesan öğrencilerin boş zamanlarını verimli ve etkin bir şekilde kullanamamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca bu dönemdeki adölesanların pasif etkinlik tercih etmesi ve pasif etkinliklere ulaşımın daha kolay olması, internet bağımlılığında etkili olduğu düşünülmüştür (Elizabeth & ark., 2015; Wegner & ark., 2006; Biolcati, Mancini & Trombini, 2018). Ko ve arkadaşlarının (2009) yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin boş zamanlarında pasif etkinlikleri tercih ettikleri ve daha çok internet ortamında oyun oynadıkları ve uzun süre kontrolsüz oynanan oyunların davranışsal sorunlara yol açtığını ifade etmişlerdir. Ayrıca aynı çalışmada internet bağımlılığı 3 farklı grupta değerlendirilmiş sonuç olarak, az bağımlı olanların çok bağımlı olanlardan daha düşük şiddet eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir (Ko & ark., 2009).

Araştırmaya ilişkin diğer bir sonuç incelendiğinde boş zaman sıkılma algısının şiddet eğilimi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde Alhyas ve arkadaşlarının (2009) ergenlerle yaptığı bir araştırmada sigara, alkol kullanımı ve madde kullanımının başlaması ve artmasında boş zaman sıkıntısının önemli bir faktör olduğu ifade edilmiştir fakat şiddet eğilimiyle ilgili herhangi bir bulgu verilmemiştir. İlgili sonuçların boş zaman sıkılma algısının adölesan öğrencilerde sıkıntının yapılan etkinliklerden haz alınmamasından veya yapılan etkinliklerin zor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Elizabeth & ark., 2015). Toplumun ve çevrenin gözle görülür şekilde değişen dinamiklerinde boş zamanda yapılan faaliyetleri etkilediği düşünülmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu önemli olan diğer bir sonucu ise boş zaman sıkılma algısı ile şiddet eğilimi arasında doğrudan bir ilişki saptanamazken internet bağımlılığının düzenleyici etkisi ile şiddet eğilimi üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Boş zaman sıkılma algısının internet bağımlılığının arttırdığı ve bu durumun birlikteliği ile şiddet eğiliminin de artışına sebep olduğu görülmektedir. Haddad ve arkadaşlarının (2021) yaptığı araştırmalarında uzun süre

internet kullanımının daha yüksek saldırganlık ve dürtüsellik davranışlarıyla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Boş zamanlarını doğru değerlendiremeyen bireylerin pasif etkinlik olarak sayılabilen internet kullanımına yoğunlaşması interneti kullanım amaçlarına göre değişkenlik gösterebilmesi ile birlikte bu durumun şiddet eğilimini arttırdığı düşünülmektedir. Uzun süreli internet kullanımı, maruz kalınan içeriklerin ve zamanın boşa geçtiğini düşünme durumlarının bireylerin, şiddete eğilim gösterdiği tahmin edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Modele ilişkin sonuçlar incelendiğinde ilk olarak boş zaman sıkılma algısının internet bağımlılığını artmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya ilişkin diğer bir sonuç ise boş zaman sıkılma algısının şiddet eğilimi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Araştırmanın ortaya koyduğu önemli olan diğer bir sonucu ise boş zaman sıkılma algısı ile şiddet eğilimi arasında doğrudan bir ilişki saptanamazken internet bağımlılığının düzenleyici etkisi ile şiddet eğilimi üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Bireyler arası şiddet, ergenlik döneminde önlenmesi gereken bir durumdur. Ayrıca bu dönemde kazanılan şiddete eğilim durumu yetişkinlik döneminde saldırgan davranışlara sebep olan bir risk faktörüdür. Bu nedenle, ergenlerde şiddete eğilimli davranışları önleyici stratejiler geliştirmek önemlidir. Şiddete eğilimli davranışları önlemek için risk faktörlerini anlamak ve tedbirler almak önemli adımlardan biridir. Mevcut araştırma bulgularımıza göre boş zamanların etkin ve verimli yönetilmesi internet bağımlılığını önlediği düşünülmektedir ve internet bağımlılığının azalmasıyla şiddet eğiliminin önleneceği ve azalacağı düşünülmektedir. Bu konularda rekreasyon uzmanlarından yardım alınarak liselerde ve ortaokullarda boş zaman yönetimi ve boş zaman faaliyetleri ile ilgili eğitimler ve uygulamalar yapılarak adölesan öğrencilerin aktif rekreatif etkinliklere yönelmelerini sağlayarak internet kullanımları azaltılabilir. İnternet kullanımının olumsuz sonuçlarından kaçınmak için, aile üyeleri tarafından internet kullanımı sınırlı tutmaları ve gözetimli kullanım teşvik edilebilir.

KISITLILIKLAR

Mevcut çalışmanın sonuçları şiddet eğilimin etkileyicileri ile ilgili yeni teorik yaklaşımlar sağlamakla birlikte boş zaman sıkılma ile ilgili kavramın genişletilmesine ve bireyler üzerindeki rolünün anlaşılmasına katkı sağlayacak nitelikte olması ve ilgili alan yazına katkı sağlamasıyla birlikte bazı sınırlılıklara sahiptir. Bu çalışma ulaşılan örneklem grubu ve sayısı ile kısıtlılık içermekte-

dir. Gelecek araştırmalarda farklı örneklem grupları ve daha büyük örneklem grupları üzerinde tekrarlanması çalışma sonuçlarının genellenmesi ve daha güçlü çıkarımlar yapılmasına yardımcı olabilir. İnternet kullanımının öğrenciler üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkisinin değerlendirilmemesi mevcut araştırmanın sınırlılıklarıdır. Çalışmanın sonuçlarının okunup yorumlanmasında bu sınırlılıkların dikkate alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alhyas, L., Al Ozaibi, N., Elarabi, H., El-Kashef, A., Wanigaratne, S., Almarzouqi, A., ... & Al Ghaferi, H. (2015). Adolescents' perception of substance use and factors influencing its use: a qualitative study in Abu Dhabi. *JRSM open*, 6(2), doi: 10.1177/2054270414567167
- Anderson, E. L., Steen, E., & Stavropoulos, V. (2017). Internet use and problematic internet use: A systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4), 430-454.)
- Barnett, L. A. (2005). Measuring the ABCs of leisure experience: Awareness, boredom, challenge, distress. *Leisure Sciences*, 27(2), 131-155.
- Biolcati, R., Mancini, G., & Trombini, E. (2018). Ergenlerin Boş Zamanlarında Sıkıntı ve Riskli Davranışlara Eğilim. *Psikolojik Raporlar*, 121F(2), 303-323 <https://doi.org/10.1177/0033294117724447>
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of computer-mediated Communication*, 13(1), 210-230)
- Butchart, A., Mikton, C., Dahlberg, L. L., & Krug, E. G. (2015). Global status report on violence prevention 2014. *Inj Prev*. 2015 Jun;21(3):213. doi: 10.1136/injuryprev-2015-041640. PMID: 25995201; PMCID: PMC5863224.
- Cash, H., Rae, C. D., Steel, A. H., & Winkler, A. (2012). Internet Addiction: A Brief Summary of Research and Practice. *Current Psychiatry Reviews*, 8, 292-298. <http://dx.doi.org/10.2174/157340012803520513>
- Çelik, S., Gençoğlu, C., Kumcağız, H. (2016). Emotional intelligence as predictor of violence tendency of adolescents. *Journal of Ahi Evran University Kirsehir Education Faculty*, 17(3), 121-134.
- Durdu, P., Tüfekçi, A., Çağiltay, K. (2005). A comparative study between Metu and Gazi university students: Game playing characteristics and game preferences of university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 19, 66-76.
- Elizabeth H. Weybright, Linda L. Caldwell, Nilam Ram, Edward A. Smith & Lisa Wegner (2015) Boredom Prone or Nothing to Do? Distinguishing Between State and Trait Leisure Boredom and Its Association with Substance Use in South African Adolescents, *Leisure Sciences*, 37:4, 311-331, doi: 10.1080/01490400.2015.1014530
- Evli, M., Şimşek, N., Işıkğöz, M., & Öztürk, H. İ. (2022). Internet addiction, insomnia, and violence tendency in adolescents. *International journal of social psychiatry*, 00207640221090964.
- Freysinger, V. J. (1995). The dialectics of leisure and development for women and men in mid-life: An interpretive study. *Journal of Leisure Research*, 27(1), 61-84.;
- Gökçearsan, Ş. & Günbatar, M. S. (2012). Ortaöğrenim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2 (2), 10-24. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/etku/issue/6271/84223>
- Gulam, A. (2016). Recreation-need and importance in modern society. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 1(2), 157-160)
- Haddad, C., Malaeb, D., Sacre, H., Bou Khalil, J., Khansa, W., Al Hajj, R., Kheir, N., Saade, S., Obeid, S., & Hallit, S. (2021). Association of problematic internet use with depression, impulsivity, anger, aggression, and social anxiety: Results of a national study among Lebanese

- adolescents. *Pediatric investigation*, 5(4), 255–264. <https://doi.org/10.1002/ped4.12299>
- Hahn, A., & Jerusalem, M. (2001). Internetsucht: Jugendliche gefangen im Netz. In *Risikoverhaltensweisen Jugendlicher* (pp. 279-293). VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
- Haskan, Ö., & Yıldırım, İ. (2012). Şiddet eğilimi ölçeği'nin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163).
- Iso-Ahola SE, Weissinger E. (1990) Perceptions of boredom in leisure: Conceptualization, reliability and validity of the leisure boredom scale. *Journal of Leisure Research*, 22(1), 1–17.
- Kelly, J. R., & Kelly, J. R. (1994). Multiple dimensions of meaning in the domains of work, family, and leisure. *Journal of Leisure Research*, 26(3), 250-274.
- Kara, F. M., Gürbüz, B., & Öncü, E. (2014). Leisure boredom scale: the factor structure and the demographic differences.
- Ko, C. H., Yen, J. Y., Chen, C. S., Yeh, Y. C., & Yen, C. F. (2009). Predictive values of psychiatric symptoms for internet addiction in adolescents: a 2-year prospective study. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 163(10), 937–943. <https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2009.159>
- Li, S., Wang, X., Wu, Z., & Zhang, Y. (2022). The More Internet Access, the More Mental Symptoms Students Got, the More Problematic Internet Use They Suffered: a Meta-analysis of Mainland Chinese Adolescents and Young Adults. *International journal of mental health and addiction*, 1–21. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s11469-022-00850-w>
- Lin, C. H., Lin, S. L., & Wu, C. P. (2009). The effects of parental monitoring and leisure boredom on adolescents' Internet addiction. *Adolescence*, 44(176), 993–1004.
- Wegner, L., Flisher, A. J., Muller, M., & Lombard, C. (2006). Leisure boredom and substance use among high school students in South Africa. *Journal of Leisure Research*, 38(2), 249-266.
- Marín Vila, M., Carballo Crespo, J. L., & Coloma Carmona, A. (2018). Academic outcomes and cognitive performance in problematic Internet users. *Rendimiento académico y cognitivo en el uso problemático de Internet*. *Adicciones*, 30(2), 101–110. <https://doi.org/10.20882/adicciones.844>
- Moreau, A., Laconi, S., Delfour, M., & Chabrol, H. (2015). Psychopathological profiles of adolescent and young adult problematic Facebook users. *Computers in Human Behavior*, 44, 64-69
- Namyun Kil, Junhyoung Kim, Jaesung Park, Chungsup Lee. (2021) Leisure boredom, leisure challenge, smartphone use, and emotional distress among U.S. college students: are they interrelated?. *Leisure Studies* 40:6, pages 779-792.
- Samdahl, D. M. (1991). Issues in the measurement of leisure: A comparison of theoretical and connotative meanings. *Leisure Sciences*, 13(1), 33-49
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.
- Shen, Y., Jin, X., Zhang, Y., Huang, C., Lu, J., Luo, X., & Zhang, X. Y. (2020). Insomnia in Chinese college students with internet addiction: prevalence and associated clinical correlates. *Frontiers in psychiatry*, 11, 596683.
- Şahin, C., & Korkmaz, Ö. (2011). İnternet bağımlılığı ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 101-115.
- Şehribanoğlu, S. (2005). Yapısal Eşitlik Modelleri ve Bir Uygulaması, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Van.
- Şencan H., (2005) *Reliability and Validity in Social and Behavioral Measures (1st Edition)* Seçkin Publishing Industry and Trade A.Ş, Ankara, 499-559.
- Türkiye Araştırma Komisyonu,. (2007). Çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırma komisyonu raporu. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 160, 464-465.